

Áhættumatið og litlu veiðiárnar

Í fréttatilkynningu Hafrannsóknastofnunar og grein Ragnars Jóhannssonar, rannsóknastjóra fiskeldis hjá stofnuninni, í Bændablaðinu hinn 9. mars kemur m.a. eftirfarandi fram:

„Valdimar fullyrðir jafnframt að áhættumatið hafi lítið sem ekkert með náttúruvernd að gera og að litlum veiðiám sé fórn að til þess eins að geta veitt erlendum aðilum eldisheimildir.“

Valdimar Ingi Gunnarsson.

Í áhættumati erfðablöndunar er aðeins gert ráð fyrir að strokulax gangi upp í fjórar veiðiár á eldisvæðum á Vestfjörðum en þar er að finna u.þ.b. 25 veiðiár með laxi/laxaseiðum en þó í mjög mismunandi mæli og flestar með fáa laxa eða litla laxastofna (mynd 1). Í grein rannsóknastjórans kemur jafnframt fram: „Vatnsfall þar sem mjög fáir fiskar finnast getur því ekki talist fóstura nytjastofn. Því eru ekki teknir í áhættumatið ár þar sem finnast af og til örfáir laxar. Þær fóstura ekki eiginlega laxastofna og geta ekki flokkast sem nytjastofnar.“

Hér verður ekki farið út í að deila um hvað er laxastofn eða hlutstofn (e. metapopulation), það í sjálfu sér skiptir ekki máli því strokulax leitar upp í allar veiðiár þar sem er að finna laxaseiði og í þessu samhengi er mikilvægt að hafa í huga:

- **Erfðablöndun:** Það getur átt sér stað erfðablöndun í veiðiám hvort sem laxveiði er skráð í veiðibækur hjá Hafrannsóknastofnun eða ekki en um það hefur strokulaxinn enga vitneskju. Jafnframt geta blendingar úr veiðiám með óskráða veiði dreift sér yfir í ár með skráða veiði.

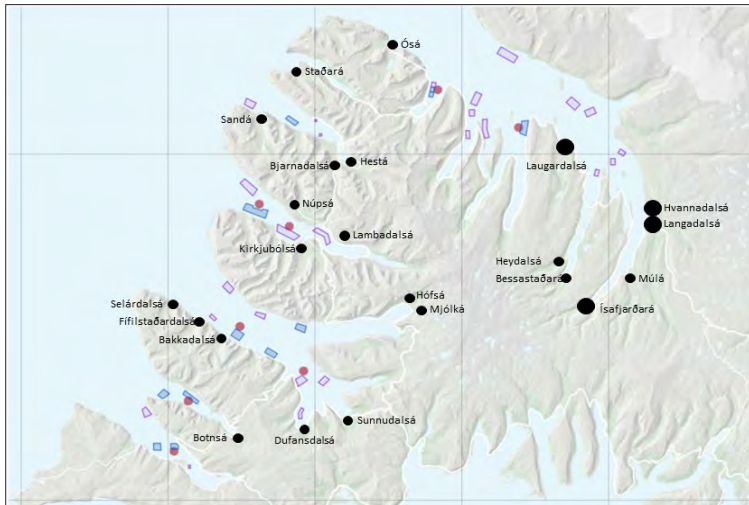
- **Framleiðsluheimildir:** Ef allar veiðiár sem fóstura laxaseiði eru teknar með í reiknilíkan áhættumatsins fæst allt önnur niðurstaða en fengist hefur fram að þessu, en um það verður fjallað í seinni grein.

Skýrsla Ríkisendurskoðunar

Í skýrslu Ríkisendurskoðunar er komið inn á að óháðir sérfræðingar telja að vöktunar- og mótvægisadgerðir séu takmarkaðar að umfangi í áhættumati erfðablöndunar. Á þetta benti höfundur í fjölda greina í Bændablaðinu á árinu 2020.

Í umsögn Hafrannsóknastofnunar við skýrslu Ríkisendurskoðunar kemur m.a. eftirfarandi fram:

„Avinningur getur verið af mótvægisadgerðum sem beitt er eftir að fiskur sleppur úr kvíum en slíkar adgerðir geta bæði verið kostnaðarsamar og getur virkni þeirra takmarkast af aðstæðum. Ljóst er að

Mynd 1. Veiðiár með laxaseiði á eldisvæðum á Vestfjörðum skv. rannsóknum Hafrannsóknastofnunar og rannsóknafyrirtækisins Laxfiskar. Stærri svartir punktar tákna veiðiár sem eru inni í áhættumatinu og minni punktar þar sem sýnt hefur verið fram á með rannsóknum að laxaseiði finnast. Rauðir punktar tákna staðsetningu slysasleppinga og blá svæði tákna eldisvæði. Notaður er kortagrunnur Matvælastofnunar.

adgerðir sem ganga út á að fjarlægja eldisfiska úr ám geta verið ýmsum erfiðleikum bundnar og hafi í för með sér neikvæð áhrif á umhverfi og lífríki.“

Af hverju hefur Hafrannsóknastofnun áhyggjur af kostnaði sem tjónavaldur ætti að öllu eðlilegu að greiða? Hafrannsóknastofnun streitist áfram við að upplýsa stjórnvöld og mæla með mikilvægum mótvægisadgerðum til að lágmarka tjón af völdum strokulaxa eins og stofnunin hefur gert allt frá árinu 2017 þegar áhættumatið var fyrst lagt fram af einhverjum ástæðum. Af hverju hefur Hafrannsóknastofnun áhyggjur af virkni mótvægisadgerða í staðinn fyrir að benda á vel heppnaðra adgerða í Noregi sem hægt er að hafa til fyrirmyndar eins og t.d. stjórnskipunar- og eftirlitsnefnd hefur gert í sinni umsögn við skýrslu Ríkisendurskoðunar?

Umsagnir stofnana og nefnda

Það hefur verið gagnrýnt að ekki séu allar veiðiár teknar með í áhættumat erfðablöndunar og eftirfarandi stofnanir og nefndir hafa komið með umsagnir og athugasemdir:

- **Erfðanefnd landbúnaðarins:** Í umsögn við fiskeldisfrumvarpið á vörpingi 2019 benti nefndin á að það verði að taka alla laxastofna með í áhættumat erfðablöndunar.

Ef laxastofnar á ákveðnum svæðum eru undanskildir í áhættumatinu er m.a. hætt á að líffræðilegur fjölbreytileiki tapist.

- **Vísindanefnd:** Nefndin fékk það hlutverk að rýna áhættumatið skv. lögum um fiskeldi frá 2019 og skilaði inn skýrslu til Alþingis í maí 2020. Þar er bent á að í líkani áhættumats erfðablöndunar séu annmarkar, m.a. í því að taka ekki með litlu laxastofnana.

- **Skipulagsstofnun:** Í tíma-mótunaráriti stofnunarinnar í lok ársins 2020 kemur fram að sé horft til allra laxastofna á Vestfjörðum telur stofnunin að óvissu gæti um samlegðaráhrifin, þau geti orðið talsvert eða verulega neikvæð ef viðbrögðum við slysasleppingum er ábótavant.

- **Ríkisendurskoðun:** Í skýrslu Ríkisendurskoðunar, sem kom fram í byrjun þessa árs, var bent á að „nýlega hefur komið í ljós að fjöldi eldisfiska veiðist í ám á Vestfjörðum, þó ekki laxveiðiám með veiðibækur“. Stofnunin bendir jafnframt á að „taka verður alvarlega ábendingar um að hvaða leyti vöktun og mótvægisadgerðum af hálfu Hafrannsóknastofnunar er ábótavant“.

Náttúrunið og fúsk

Rannsóknastjórinn nefnir að „ávirðingum Valdimars um náttúrunið, fúsk og spillingu er því algjörlega vísað til föðuruhsanna“. Höfundur hefur ekki notað þessi orð þegar fjallað hefur verið um áhættumat erfðablöndunar og Hafrannsóknastofnunar. Varðandi spillingu verður það tekið fyrir í annarri grein. Það er umhugsunarvert að rannsóknastjórinn dregur þessi orð inn í umræðuna. Orðið náttúrunið finnst ekki í íslenskrum orðabók en fúsk er að gera eitthvað sem maður kann ekki.

Lesandanum er það látið eftir að leggja mat á hvort náttúrunið og fúsk eigi við þegar áhættumat erfðablöndunar kemur til tals og við það mat er m.a. hægt að styðjast við fjölda greina sem höfundur hefur birt í Bændablaðinu.

Valdimar Ingi Gunnarsson, sjávarútvegsfræðingur.